

Kanttekenings by it Tomke-sympoasium

Wa hat nea fan *Tomke* heard, it bliere mantsje en freontsje fan de (Frysktalige) pjutten? Hy fierde ferline jier mei in tal feestlikheden al wer syn fyftjinde jierdei. Hoewol't Tomke wat syn âldens oanbelanget al in puber is, binne de ferhaaltsjes en yllustraasjes bedoeld foar de 2- oant 5-jierrigen. De troch de *Afûk* en de *Bibleteektsjinst Fryslân* organisearre festiviteiten binne foar my oanlieding om dêr wat opmerkings by te meitsjen en wat kanttekenings te setten.

1. Feest yn Aqua Zoo

Op freedtemiddei 23 septimber 2011 binne it allegearre lytse bern mei harren heiten en memmen, paken en beppen yn de Ljouwerter bistetún *Aqua Zoo Friesland*. Se komme foar it Tomke-feest. Dé attraksje foar de pjutten is dat se mei de echte Tomke op 'e foto komme. No is Tomke nochal wat grutter as de pjutten sels en guon bern binne dan ek wol wat skruten om him in hantsje te jaan. Mar dat let neat fansels: de foto is der letter like moai om. Nei de moeting mei de ferneamde stripfiguer kinne se ûnder mear kieze foar in speurtocht, in poppekastfoarstelling en bestiet de mooglikheid om mei te dwaan oan it ynsprekken fan in Tomke-opname troch meiwurkers fan *Omrop Fryslân*. Der kin ek in praatsje makke wurde mei Luuk Klazenga, de yllustrator fan de troch Riemkje Pitstra skreaune ferhaaltsjes oer Tomke.

2. Sympoasium op De Jouwer

a. Meartalich

Op woansdei 2 novimber 2011 stiet it fyftjinde Tomke-sympoasium op De Jouwer (en de jûns yn Burgum) yn it teken fan *Feest*. As tema is keazen: *Wy bouwe in feestje!*

'Tomke' iepenet mei wethâlder Durksz fan Skarsterlân it sympoasium en de lêste set de toan mei de meidieling dat syn gemeente tenei *meartalich taalbelied* stimulearje sil yn it ramt fan

de saneamde VVE ('Voor- en Vroegschoolse Educatie'). Soks is wichtich omdat it efterstânsprogramma dat yn de VVE brûkt wurdt, spitigernôch allinnich Hollânsktalich is en hielendal gjin rekken hâldt mei in oare taaleftergrûn fan de bern, bgl. fan de Frysktalige pjutten. Mar de wurden fan de wethâlder binne ek fan belang no't der aanst in fúzje komt mei de gemeenten Lemsterlân en Gaasterlân-Sleat. Hoe stiet it winliken mei it taalbelied yn dy lêste gemeenten en dan benammen dat foar de jongste bern?

Koartlyn hat minister Van Bijsterveld fan Underwiis op oantrún fan de PVV en de VVD yn de Twadde Keamer sein dat *pjutteliedsters* de 'Nederlandse taal' goed behearskje moatte, omdat se in foarbyldfunksje hawwe: "Het kan niet zo zijn dat kinderen een achterstand in hun taalontwikkeling oplopen omdat er op het kinderdagverblijf of op de voor- en vroegschoolse educatie niet goed Nederlands wordt gesproken."

No wol ik net úthâlde dat *pjutteliedsters* yn ús provinsje it Hollânsk net goed behearskje hoege. Wis wol, mar hoe soe it stean mei de behearsking fan harren Frysk? Of is dat in noch pynliker fraach. Soe de minister dat ek neigean wolle? Ik haw boppedat gjin noed dat der troch hegere taaleasken daliks liedsters ûntslein wurde sille. Wol haw ik soarch - as de minister mei it fjild

oerlis hawwe sil oer de taaleasken foar pjutteliedsters - dat it Frysk dêrby gjin positive rol spylje sil. Troch it oannimmen fan de wet OKE (*Wet Ontwikkelingskansen door Kwaliteit en Educatie*) hie it net folle skeeld of Frysktalige pjutteboartersplakken en berne-opfang wiene ferbean wurden. Senator Hindrik ten Hoeve hat mei help fan de Fryske CDA-politikus Geart Benedictus de saak yn de Earste Keamer lokkich wer rjocht sette kinnen. It is slim dat it *ientaal*-belied fan de ryksoerheid, dat iensidich rjochte is op it Hollânsk as earste rykstaal, noch altiten in bedriging foarmet foar in goede taalûntjouwing fan bern yn Fryslân. De provinsje Fryslân hie by de behanneling fan de wet OKE yn de Twadde Keamer net goed op de slach past. Sok mei aanst fansels net wer foarkomme as it oer de *taaleasken* foar pjutteliedsters yn Fryslân giet.

b. iPad

Adelheid Vos fan it skoalbegeliedingsynstitút Cedin ('Taalsintrum Frysk') yntrodusearre op it symposium de *iPAD* yn har lêzing oer pjutten en media. Foar pjutten bestiet aanst de mooglikheid om sels ynteraktyf mei de Tomke-ferhaaltsjes om te gean: hja kinne fragen stelle oer in wurd of in situaasje, in passend filmke besjen en soksoarte saken. Sa op it earste each in wolkomme tapassing fan technyske mooglikheden yn it proses fan harren taalûntjouwing. Dy lytse bern hawwe samar foar it ferstân hoe't it wurket.

Dochs moat ik in pear krityske kanttekenings kwyt.

1. Yn 't foarste plak kin troch dy nije mooglikheid it ferhaal foar de bern hieltiten mear *ynfolle* wurde en sa de romte foar in eigen fantasy-ynfolling troch it pjut lytser meitsje. It pleatsen en ferwurkjen fan it ferhaal yn de eigen belibbingswrâld en ek it kreative tinken kin sa maklik minder kânsen krije. Dat liket my in neidiel.

2. Fierders is it de fraach oft in ferhaal, it belibjen fan in situaasje, de spanning en de oproppen emoasje, aloan ûnderbrutsen wurde moat troch fragen of filmkes. Dat binne aktiviteiten fan in oar nivo, want se freegje om *analyze* troch it pjut. De ortopedagoge prof. dr. Sieneke Goorhuis-Brouwer makke koartlyn yn har lêzing oer twatalich ûnderwiis op it symposium *Lange oanrin, koarte sprong* (9 desimber 2011) in soartgelikense opmerking oer *ynteraktiviteit* by it foarlêzen oan bern. It foarlêzen ferhaal moat neffens har in

holistyske belibbing krije, dus as in *gehiel* ûndergien wurde. De gong mei der net úthelle wurde. It ferhaal moat dan net (hieltiten) ûnderbrutsen wurde troch stil te stean by guon ûnderdielen (komponinten) fan in ferhaal. Dat bart wol as de liedster by it fertellen fan in ferhaal fragen begjint te stellen. As it ferhaal ferteld is, is der omme noch alle romte foar fragen en foar it útwikseljen fan ûnderfinings. In goed ferteld of foarlêzen ferhaal 'pakt' de bern en fragen om de kennis fan de bern te testen of - noch slimmer - om it omtinken fan it pjut te freegjen foar in ûnderdiel, meitsje it ferhaal letterlik stikken.

It foardiel fan in iPad kin wêze dat de bern yn twadde ynstânsje selsstannich mei de tekst fan it ferhaal oan de slach kinne. Net-Frysktalige pjutten kinne sa yndividueel in goed nei foaren brocht Frysktalich ferhaal (mei in korrekte útspraak en wurdkar!) sûnder de liedster faker beharkje en dêrnei útlis krije oer saken dy't net dúdlik binne.

c. Taalfermidden

Hoe wichtich oft it *taalfermidden* is, jout it neikommende foarbyld wol oan. As it Frysk, de taal fan heit en mem yn 'e hûs mei de bern, net brûkt wurdt op it pjutteboartersplak en troch Hollânsktalige bern yn 'e buert, dan is it gefaar grut dat de bern ek yn 'e hûs tsjin heit en mem Hollânsk begjinne te praten. Sokke bern fiele har op in stuit net feilich mear mei en yn it Frysk en stappe sadwaande maklik oer op de taal dy't se it measte yn harren fermidden hearre. Al twa kear haw ik dat meimakke mei omkesizzers fan mines yn Snits en Boalsert. It foarbyld jout wol oan dat in Hollânsk taalfermidden funest wêze kin foar in goede taalûntwikkeling fan it Frysk fan Frysktalige bern.

It soe in goed ding wêze dat de provinsje *sizzenskip* en *foech* kriget oer it taalbelied op de pjutteboartersplakken. Tomke mei dêr fansels net by ûntbrekke. In plomke komt de *Weekkrant Fryslân* ta dy't én yn de reklameboadskippen op *Omrop Fryslân* én yn it eigen blêd alle wiken romte beskikber steld foar in Tomke-ferhaal. De grutte provinsjale deiblêden kinne dêr noch hiel wat fan leare!

d. Tomke-lietsjes

As in presintsje by 15 jier Tomke krije wy in cd mei ferhaaltsjes en bypassende ferskes oer deistige saken út it libben fan bern, lykas:

oanklaaie, in *tintsje yn de tún* of de *post(rinder)* (it wurd *postboade* dat brûkt wurdt, is in hollânisme!). De makkers fan de lietsjes, Hans Wempe en Jurjen van der Meer, jouwe in priuwke fan de lietsjes op de cd. Moai wurk! De iene soarget foar de tekst en de oare makket der in meldij mei begelieding by.

De beide mannen komme út it ûnderwiis en hawwe earder yn harren opliedingstiid op pabû *De Him* yn Snits sitten. Hans Wempe wie yn de 80'er jierren ien fan de haadrolspylers yn de yn 1987 mei in soad sukses troch studinten opfierde musical *Joazef, master dreamer* fan Hindrik van der Meer. It brocht my as fansels op de fraach oft it *taalgebrûk* en it *taalfermidden* op de hjoeddeistige hegeskoallen foar in opliedingsynstitút as in learare-oplieding ek net like wichtich is foar de takomst fan it Frysk. Dat is út soarte in retoaryske fraach. De echte fraach is: Hoefolle kâns soene studinten op de beide

pabû's yn Ljouwert hawwe om niget oan it Frysk te krijen en de needsaaklike taalkennis en taalfeardigens yn dy taal op te dwaan?

Ferline jier hawwe de pabû-opliedings fan de hegeskoallen yn Ljouwert, de NHL en Stenden, oankundige om mei in trijetalige stream te begjinnen. In treflik inisjatyf, want mei al dy útlânske studinten binne frjemde talen as it Ingelsk en it Dútsk yn de regel fiertalen yn de kolleezjes. En wêr bliuwt it Frysk dan? Der wurdt besocht om fan 't jier yn in trijetalige stream (Ingelsk-Hollânsk-Frysk) net allinnich by it fak Frysk, mar ek by in oar fak (yn dit gefal rekkenjen/wiskunde) it Frysk as *ynstruksjetaal* te brûken. Soe it foar it fuotljocht bringen fan in Frysktalige musical, opfierd troch pabû-studinten, aanst wer mooglik wurde? Dat soe men dochs ferwachtsje meie ... Dan komme wy hooplik faaks wer op it nivo fan *De Him* út de tachtiger jierren fan de foarige ieu!

Tom Dykstra,

foarsitter Feriening Frysk Underwiis

Yn sechstich jier in soad berikt

1951, it jier fan Kneppelfreed en ek it bertejier fan ús advys- en yngenieursburo. Yn de seis desennia dêrnei hawwe wy ússels, mar ek de wrâld feroarjen sjoen. Op it mêd fan miljeu, feiligens, ferkear en ynfrastuktuer kamen in soad útdagings op ús paad. Us doel bleau altyd itselde: derfoar soargje dat minsken noflik wenje, wurkje, reizgje en rekreëarje kinne. Yn Fryslân, Nederlân mar ek fier dêrbûten.

Yn sechstich jier tiid groeiden wy út ta in buro dat oeral yn de wrâld aktyf is. Dochs binne wy ús Fryske woartels nea kwytrekke. En lykas in soad Friezen sille wy it jier 1951 net ferjitte. It hat net alinne ús, mar ek Fryslân brocht dêr't wy no steane. Dêr binne wy grutsk op. Doe, no en yn de takomst.

Oranjewoud: *Wurkje yn in wrâld fol mooglikheden*